Szeptember 20. Szent Euszták

Euszták, előző nevén Placidus a II. században élt, pogány katonaember volt. Legendája szerintTraianus császár hadvezére, akinek egy vadászat alkalmával megjelent egy szarvas, melynek agancsai között a megfeszített, fénykoszorús Krisztus volt látható. Ekkor megtért és családjával együtt megkeresztelkedett. Hite miatt száműzték, majd visszatérve háborút vezetett a barbárok ellen. Amikor pogány áldozat bemutatását követeltek tőle, megtagadta, ezért Hadrianus császár feleségével és fiaival együtt a vadállatok elé vettette, majd megolvadt ércben elégették. Kódexirodalmunkban nem történik róla említés, azonban a Gesta Romanorum ismeri a történetet:

Plácidus egykor, midőn vadászni ment volna ki, talál egy sereg szarvasra, mellyet űzőbe vévén, egyik szarvas a többi közül legnagyobb és legtekintélyesebb kiszakad, a szolgák mind a sereg szarvas után tartanak. Plácidus pedig egyedül válik a nagy szarvas után, ki egy igen nagy erdőre viszi, mellyet minden igyekezetivel kívánt megejteni. Azonban a szarvas egy kőszikla tetőn megállapodik, kire szorgalmatoson nézvén Plácidus, a szarvai kőzött látott egy keresztet, a napnál is fényesebbet, és azon a Krisztus képit. Azonban mint régenten a Bálám szamara, megszólal a szarvas és mond: óh, Placide mit üldösz engem? Én te kedvedért jöttem. Én vagyok az, akit te tudatlanul tisztelsz. A te imádságidat és alamizsnáidat bévettem, és azt akarom, hogy ezáltal a szarvas által, akit te vadászásoddal kergetsz, hogy én is vadászással megfogjalak téged. Némellyek azt tartják, hogy a kép szólalt volna meg a szarvas szarvai közzül.

Mellyet hallván Placidus, megijed és a földre esik, és mintegy óra múlva eszére tér és mond: Uram, jelentsd meg magadat, ki vagy, aki szólasz, hogy higyjek. Én vagyok – úgymond a szózat – a Krisztus, ki a földet és az eget teremtettem…

Ezeket hallván Plácidus, ismét a földre borulva mond: elhiszem Uram, hogy te vagy, aki mindeneket teremtettél, és a tévelygőket megtéríted. Kinek felel az Úr: ha hisz (= hiszel) *menj bé, és a város püspöke által kereszteltesssél meg… Te pedig holnapi napon ismét idejöjj, és én megjelenvén, megtanítalak, mit kellessék jövendőben cselekedned. Midőn ezzel Plácidus hazament volna és feleségének a dolgot megjelentette volna, mond a felesége: Uram, az elmúlt éjszaka én is illyen szózatot hallottam: te és a te férjed és a fiaid holnap hozzám jöttök. Ebből vészem már eszembe, hogy a Krisztus szólott. Felkelnek azért éjfélkor és mennek Rómába a püspökhöz, aki nagy örömmel megkereszteli őket: Plácidust Eustákiusnak, a feleségét Theopistának, egyik fiát Theopistusnak, a másikat Agapistusnak kereszteli. Reggelre kelvén, szokás szerint már Eustákius ismét kimégyen vadászni és a szolgáit a leshelyekre elküldözi. Maga mégyen a helyre, ahol látást látott volt az elmúlt nap, és ott térdre esvén könyörög, hogy*

az Úr megjelenjék neki. Kinek megjelenvén az Úr, mond: boldog vagy Eustákius, mert megmosódtál a szent keresztségnek vizével, és az én kegyelmességemmel az ördögöt meggyőzted. Ezután lészen gyümölcse a te hitednek, mert az ördög ellened fog harcolni, mivel búcsút vöttél tőle. Melyhez képest sokat kell néked szenvedned, hogy a dicsőségnek koronáját elnyerjed. Ennek a világnak magos polcáról leesel, mert lelki gazdagságokkal úgy bővölködhetel. Meglásd azért, hogy meg ne essél, mert a szenvedésben második Jóbnak kell lenned. De végre meglátogatlak és ismét elébbi dicsőségedre felvészlek…
Ezután az Úr az égbe felemelkedik, Eustákius pedig hazamenvén, ezeket feleségének elhíreli.

A legenda hajdanában nagyon népszerű volt, a jellemző erdőség és szarvas miatt a vadászok, erdészek, élete miatt pedig a katonák egyik kedvelt középkori patrónusa lett. A XV-XVI. században különösen kedvelték mint a tizennégy segítőszent egyikét. Gyakran ábrázolták kezében a szarvas fejével. Önálló ábrázolásain korabeli polgári ruhában vagy harcosként, gyakran lóháton, vadászat közben látható, amint agancsai közt feszületet tartó szarvas előtt térdel. Alakjával gótikus szárnyasoltárokon is találkozunk, bár Huberttől nehéz megkülönböztetnünk.

Tiszteletének első hazai liturgikus nyoma a Szelepcsényi-kódexben található (nov 2.). A halottak napjának mind egyetemesebbé váló kultusza miatt kerül át a máig ismert napra.

A csúti premontrei monostort – fejtegeti Mezey László – a mai Háros szigeten, Csepel és Budafok között IV. Béla alapította, és fia, V. István erősítette meg, a régi Szent Euszták oltalmába ajánlott nagyszigeti főesperesség helyén. Ezt nyilvánvalóan még Szent István alapította családjának eredetmondájára, a csodaszarvas történetére gondolva tette. Miután a magyar premontreiek a Boldogasszonyt és Eusztákot különösen tisztelik, a király ezt az új alapítást is Euszták oltalmába ajánlja. A patrocinium a hazai premontrei monostorok között csak Csúton bukkan föl.

A szakrális néphagyományban alakjuk összemosódott: a garábi Hubert-titulusból Csúton Euszták lett. *„A szarvas-csoda az Árpádok ősi családi birtokának egyik igen régi alapítású monostortemplomában az Euszták-patrocinium révén a keresztény kultusz formáiban és keresztény értelmezésben mutatta be a király családjának az Árpádok eredetmondáját.”*
A legenda a regösénekeket is ihlette.

Az Euszták, megmagyarosodott alakjában Lestár név a középkor rendi társadalmában közkedvelt lehetett. Keresztnévi használata mellett, a belőle képzett családnevek: Lestár, Lestál

(Hangony), Lestyán, Lestyák is ezt igazolják.

Euszták tiszteletének hazai folytonosságát nyilván a hitújítás törte meg. A barokk időktől fogva már csak Herend templomának, Csákberény (volt Eszterházy-birtok) erdei kápolnájának patrónusa, továbbá a Tizennégy Segítőszent megújult kultuszának és közösségének egyik tagjaként tartják a jámborabb, főleg német hívek számon.

Attribútumai a szarvasfej vagy agancs a feszülettel.

Napja a vadászok számára dologtiltó nap.

Irodalom:

Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium, Szeptember 20.

Magyar Katolikus Lexikon, Euszták

https://www.kozterkep.hu/~/15347/szent_eusztak_herend_v_majzik_maria_2010.html

http://epa.oszk.hu/02100/02120/00015/pdf/ORSZ_BPTM_TBM_15_007.pdf

http://www.eusztak.hu/joo/plebaniatortenete